

5-8. Sınıf Öğrencilerinin Ayrılma Anksiyetesi, İrritabilite ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*

Arzu KAYA¹

Öz

Bu araştırmada, 5-8. sınıf öğrencilerinde ayrılma anksiyetesi, irritabilite ve davranışsal sorunlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma kapsamında, 714 ortaokul öğrencisinde, Sosyodemografik Bilgi Formu, Ayrılma Anksiyetesi Ölçeği, DSM 5 İrritabilite Ölçeği ve Güç ve Güçlükler Anketi uygulanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, ortaokul öğrencilerinin ayrılma anksiyetesi düzeylerinin irritabilite ve davranış sorunlarıyla ilişkisi incelenmiştir. İstatistiksel analizler için SPSS 23.0 paket yazılımı kullanılmıştır. İlişkisel desende yürütülen araştırmada Bağımsız Örneklem t testi, Pearson Korelasyonu ve Hiyerarşik Regresyon Analizi uygulanmıştır. Korelasyon bulgularına göre, öğrencilerin ayrılma anksiyetesi puanları irritabilite ve davranış sorunları puanlarıyla pozitif yönlü ve anlamlı ilişkili bulunmuştur. Öğrencilerin davranış sorunlarının yordayıcıları incelendiğinde, ergenlerin davranış sorunlar, cinsiyet,

¹ * Bu çalışma, Prof. Dr. Cebrail Kısa danışmanlığında araştırmacı Arzu Kaya'nın "5-8. Sınıf Öğrencilerinin Ayrılma Anksiyetesi, İrritabilite ve Davranışsal Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, arzukaya2@stu.aydin.edu.tr, ORCID: [0000-0003-3215-0858](https://orcid.org/0000-0003-3215-0858)

Makale geliş tarihi / received: 17.03.2021

Makale kabul tarihi / accepted: 03.06.2021

DOI: 10.17932/IAU.EFD.2015.013/efd_v07i2005

yüksek iritabilite ve ayrılma anksiyetesi düzeyleri tarafından anlamlı düzeyde yordanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin iritabilite ve ayrılma anksiyetesinin davranış sorunları üzerindeki yordayıcı etkisi cinsiyetin yordayıcı etkisinden daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ayrılma Anksiyetesi, Davranış Sorunları, Ergenlik, İrritabilite*

Examination of the Relationship between Separation Anxiety, Irritability and Behavioral Problems of 5th-8th Graders

Abstract

In this research, the relationship between separation anxiety, irritability and behavioral problems in 5th-8th grade students was examined. Sociodemographic Information Form, Separation Anxiety Scale, DSM-5 Irritability Scale and Strengths and Difficulties Questionnaire were applied to 714 secondary school students. In line with the hypothesis of the study, the relationship between secondary school students' separation anxiety levels with irritability and behavioral problems was examined. SPSS 23.0 software package was used for statistical analysis. Independent Sample t test, Pearson Correlation and Hierarchical Regression Analysis were used in this correlational research. According to the correlational findings, the separation anxiety scores of the students were found to be positively and significantly related to their irritability and behavioral problems scores. When the predictors of students' behavioral problems were examined, behavioral problems of adolescents are significantly predicted by gender, high irritability and separation anxiety levels. Additionally, irritability and separation anxiety levels were found to be higher than the predictive effect of gender on behavioral problems.

Keywords: *Separation Anxiety, Behavioral Problems, Adolescence, Irritability*

GİRİŞ

Ergenler arasında anksiyete bozuklukları, yetişkinliğe kadar devam edebilen ve ergenlik dönemindeki anksiyete bozukluğu çeşitli alanlarda işlev sorunlarıyla ilişkilidir (Beesdo, Knappe ve Pine, 2008; Copeland ve ark., 2014). Akranlar tarafından reddedilme, arkadaş edinme veya sürdürmede zorluklar ve grup etkinliklerine katılmada zorluklar dahil olmak üzere sosyal ilişkilerde gözlenen işlev sorunları anksiyetenin hem bir yordayıcısı hem de bir sonucu olarak tanımlanmıştır (Roza ve ark., 2003). Anksiyete bozuklukları sınıflandırmasında yer alan ayrılma anksiyetesi bozukluğu özellikle çocuk ve ergenlerde görülebilen ve bakım vereni ya da kendisine yakın gördüğü kişinin yanından ayrılmasıyla veya o kişinin başına bir şey gelme ihtimalini düşünmekten kaynaklı olarak hissedilen yoğun korku ve kaygı olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014). Ayrılma anksiyetesinin okul ortamında çocukların davranışlarına yansımalarının olabileceği ve anksiyetenin uyum sorunlarını beraberinde getirmesiyle birlikte öğrencilerin davranışsal ve duygusal sorunlar yaşamalarına sebebiyet verebileceği düşünülmektedir. Bu görüş, anksiyete ve depresyon gibi olumsuz duygu durum barındıran psikolojik belirtilerin çocuk ve ergenlerin davranışlarına yansıdığına ilişkin kanıtlar çerçevesinde öne sürülmektedir (Biederman ve ark., 2005; Shear ve ark., 2006). Ayrıca, ayrılma anksiyetesinin çocuk ve ergenlerde tedavi edilmemesinin erişkinlikle panik bozukluk dahil olmak üzere diğer anksiyete bozuklukları için risk faktörü olabileceği düşünülmektedir (Biederman ve ark., 2005).

Öğrencilerin sergilediği davranışsal sorunlar ele alındığında, genellikle sınıfta konuşma, sınav başarısında düşüş, okul faaliyetleri gibi alanlarda problemlerle karşılaşma veya ders aralarında sosyalleşecek arkadaş bulamama gibi durumlar davranış sorunlarına örnek gösterebilmektedir. Bu problemler, öğrenciler için kaygıyı ve hassasiyeti artırıcı nitelikte olmakla birlikte, hissettikleri kaygı ve öfke davranış sorunlarının tetikleyicisi olabilmektedir. Örneğin, öğrenciler kaygı hissetmemek adına genellikle tamamen bundan kaçınmayı tercih edebilir ve dikkatlerini başka bir yöne çekmeyi tercih ederek bunu davranışlarına yansıtabilir.

Öğrencilerin hislerine ve içinde buldukları duruma bağlı olarak içe atma ya da dışa vurma türünde davranışlar sergilediği görülmektedir. Yetişkinlerden farklı olarak, çocuk ve ergenlerdeki duygu durum değişimlerinin davranışsal değişimlerle gözlemlenmesi mümkün olmaktadır. Çocuk ve ergenlerdeki duygusal tepkisellik irritabilite olarak tanımlanabilir ve genel bir huzursuzluk halini ifade etmektedir. Öğrencilerin yaşadığı huzursuzluk sebebiyle kısa ve uzun vadeli akademik başarısızlığa ve okulu bırakma gibi istenmeyen sonuçlarla karşılaşılabilir.(Mazzone ve ark., 2007). Öte yandan, duygusal tepkilerin davranışlarla kendisini göstermesine ek olarak, çocuklardaki fiziksel yakınmalar ve ağrılar, anksiyete bozuklukları ve huzursuzluğun göstergesi olabilmektedir. Genellikle fiziksel semptomları nedeniyle yardım arayan bireylerde anksiyete belirtileri birlikte görülür ve çoğunlukla kronik anksiyete ile fiziksel semptomlar ilişkili bulunmuştur (Dufton ve ark., 2009). Örneğin, Kkoroner kalp hastalığı ve hipertansiyon riskinin artması dahil olmak üzere, yetişkinlerde anksiyete ile sağlığa ilişkin olumsuz sonuçlar arasındaki ilişkiler çoğunlukla araştırmalarda vurgulanmaktadır (Bacon ve ark., 2014).

Çocuk ve ergenlerin davranışsal sorunlarının duygularının tetiklemeyle ortaya çıktığı düşünüldüğünde, çocuk ve ergenlerin duygusal tepkiselliğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Duygusal tepkisellik, irritabilite olarak ifade edilen bir durumdur. İrritabilite, çocuk ve ergenlerde olduğu gibi erişkin bireylerde de birtakım davranış ve belirtilerle kendisini gösterebilecek bir ruh hali olarak değerlendirilmektedir (Leibenluft, 2017). Çocuk ve ergenlerdeki duygusal değişimlerin neticesinin içe atma ya da dışa vurma şeklinde kendisini gösterdiği bilindiğinden, irritabilitenin davranışsal sorunların arka planında yer alabilecek bir ruh hali olduğu ileri sürülebilir. Yapılan araştırmalarda da belirtildiği gibi, çocuk ve ergenlerdeki depresyon ve ankiyetenin irritabilite ile bağlantısı bulunmaktadır (Leibenluft 2011).

Çocuklarda depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik rahatsızlıklarla ilişkilendirilen faktörleri incelemeye yönelik yapılan boylamsal araştırmalarda, ailenin sosyo-demografik özelliklerinin gençlerde

kaygının seyri ve sonucunda önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Ortalamanın altında yaşam standartları, düşük sosyoekonomik statü, ebeveyn alkol sorunları olan bir ailede yaşamak, ergenlik döneminde daha yüksek anksiyete bozukluğu oranları ile ilişkilendirilen aile özellikleridir ancak bu ilişki anksiyete bozukluklarını tek başına açıklayabilecek nitelikte olmayabilir. Benzer şekilde, aile işlevselliği ve sosyo-demografik özelliklerine ek olarak çocukların deneyimlediği duygusal ihmal, psikolojik ve fiziksel istismar gibi çocukluk çağı travmaları ile ilişkili bulunan anksiyete ve depresyonun, yetişkinlerde daha fazla psikiyatrik komorbidite ve kronikleşme ile ilişkilendirilmiştir (Hovens ve ark., 2012).

Çocuk ve ergenlerin anksiyete ve duygusal tepkiselliği ile ilişkili olduğu öne sürülen ebeveyn reddi, ebeveyn düşmanlığı, izolasyon, ebeveynden olumsuz tepkiler, onaylanmama ve eleştirel davranışların yanı sıra sıcaklık, kabullenme ve duygusal destek eksikliğinin gelişimsel açıdan önemli etkileri olduğu bilinmektedir (Skinner, Johnson ve Snyder, 2005). Ebeveyn kontrolü, doğası gereği davranışsal veya psikolojik boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Yeterli davranışsal kontrolün çocukların yeterlilik duygusunu desteklediği varsayılırken, yetersiz davranış kontrolü, öngörülemeslik ve belirsiz ve tutarsız kurallar koyma, çocuklarda dışsallaştırma bozuklukları ile ilişkilendirilmiştir (Skinner, Johnson ve Snyder, 2005). Psikolojik kontrol, kısıtlayıcı, aşırı düzenleyici ve aşırı kontrol edici davranışa ve özerklik verilmemesine dayanır ve davranış kontrolüne kıyasla gençlerde anksiyetenin gelişimine daha fazla etki ettiği kabul edilir (Wei ve Kendall, 2014).

Ebeveyn reddi ve kontrolünü anksiyeteye bağlayan mekanizmalar, ebeveyn davranışlarının çocukların duygu düzenlemesi, güvenlik algıları ve çevreyi keşfetme ve kendi başlarına başa çıkmayı öğrenme fırsatları üzerindeki olumsuz etkilerine yoğunlaşır. Aynı zamanda, ebeveyn reddi ve kontrolü çocukların yetkinlik duygusunu azaltır ve anksiyete düzeylerini artırır (McLeod, Wood ve Weisz, 2007). Bu durumun tersi olması halinde ise, sıcaklık, duyarlılık, özerklik verme ve sertlik ile karakterize edilen ebeveynlik davranışları, çocuklarda ve ergenlerde ruh

sağlığı ve adaptif davranışlar üzerinde olumlu bir etki ile sağlıklı gelişime önemli katkılar sağlamaktadır (Steinberg, 2001).

İşlevsel ve normatif ebeveynlik ve çocuk yetiştirme hedeflerine ilişkin algılar, ebeveynlik-kaygı ilişkisi için çıkarımlarla birlikte kültürler arasında farklılık gösterebilir. Örneğin, Amerikalı anneler çocuklarında özerkliği teşvik ederken, Japon anneler çocuklarında karşılıklı bağımlılığı teşvik etmektedir (Bornstein, 2012) Benzer şekilde, farklı kültürlerde ebeveynlerin kendilerinin bildirdiği kabul ve ret düzeylerine ilişkin bir çalışma, genel ortalama düzeylere kıyasla, Çin, Ürdün ve Kenya'daki ebeveynlerin kendilerini reddeden olarak değerlendirdiklerini, Kolombiya, İtalya ve İsveç'teki ebeveynlerin kendilerini daha kabul edici olarak değerlendirdiklerini belirtmişlerdir (Putnick ve ark., 2012).

Kaygının nasıl model alındığı ve ebeveynliğin nasıl ölçüldüğü, reddetme / kontrol-kaygı ilişkisinin gücünü etkilemektedir. Anketler yoluyla anksiyete ve ebeveynlikle ilgili anket ve ebeveyn raporlarına kıyasla, anksiyetenin klinik tanılarıyla ve ebeveynlik davranışları bir gözlemci tarafından derecelendirildiğinde daha güçlü ilişkiler gözlemlenmiştir (McLeod, Wood ve Weisz, 2007). Bununla birlikte, ergenlerin ebeveynlerinin davranışlarını nasıl algıladıklarına ilişkin öznel değerlendirmelerinin analizlerinin, ebeveynlik davranışlarının ergen anksiyetesine olan etkisini daha iyi anlamak açısından önemli olduğu ileri sürülmektedir (Powers, Welsh ve Wright, 1994). Genel nüfus çalışmalarında elde edilen ebeveynlik-anksiyete ilişkisi bulgularının klinik örnekleme ne ölçüde genellenebileceği ise tam olarak netleştirilememiştir.

İlgili literatür ışığında, bu çalışmanın amacı, 5-8. sınıf öğrencilerinde ayrılık kaygısı, irritabilite ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca, irritabilite düzeylerinin öğrencilerdeki ayrılık kaygısı ve davranış sorunları düzeyleriyle karşılaştırılması araştırmanın diğer bir amacı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, 5 ile 8. sınıf öğrencilerinde ayrılık anksiyetesi ve irritabilite arasında ilişki olup olmadığı incelenmiş; ayrılık anksiyetesi ve davranış sorunları

arasındaki ilişki incelenmiş; irritabilite ve davranış sorunları arasındaki ilişki incelenmiş ve öğrencilerin davranış sorunlarının yordayıcıları incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli tarama modeli olarak belirlenmiştir. Araştırma değişkenleri olan ayrılma anksiyetesi, irritabilite ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin ele alındığı bu çalışmada, Karasar (2012) tarafından da belirtildiği üzere var olan duruma ilişkin verilerin değerlendirilmesi ve ilişkisel taramanın yapılması tarama modellerinde tercih edilen yöntem olmuştur.

Araştırmada öğrencilerin velilerinden bilgilendirilmiş onam alınarak öğrencilerden veriler toplanmıştır. Çalışmaya 714 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Öğrencilere, Demografik Bilgi Formu, Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu Şiddet Ölçeği, Duygulanımda Tepkisellik (İrritabilite) İndeksi ve Güçler ve Güçlükler Anketi uygulanmıştır.

Araştırmada veri ölçüm aracı olarak, öğrencilerin sınıfı, cinsiyeti, ebeveyn eğitim durumu, aile tipi, gelir düzeyi, çalışma durumu, kardeş sayısı ve kardeş sırası değişkenlerine yönelik çoktan seçmeli soruların yer aldığı bir sosyo-demografik bilgi formu kullanılmıştır. Diğer bir veri ölçüm aracı olan DSM-5 Ayrılma Anksiyete Bozukluğu Şiddet Ölçeği-Çocuk Formu, 11 - 17 yaş arasındaki çocuklarda ve ergenlerde AAB semptomlarının şiddetini belirleyen 10 maddelik bir ölçektir. Toplam skor 0 ile 40 arasında değişmekte olup, daha yüksek skorlar klinik durumun daha ciddi bir şekli yansıtmaktadır. Ölçek tek bir faktörden oluşmaktadır. Hollanda'da 8 ila 13 yaş arasındaki çocukları içeren bir topluluk örneği içinde yürütülen bir çalışmada, ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. Ülkemizde yapılan psikometrik çalışma Yalın-Sapmaz ve meslektaşları (2016) tarafından yürütülmüş ve ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur. DSM 5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği ise Çocuk ve ergenlerdeki irritabilitenin şiddetini belirleyen bir ölçektir. Bu ölçeğin 6-17 yaş arası bireyler için anne-baba ya da veli tarafından doldurulan yedi maddelik

ebeveyn formu ile 11-17 yaşlar için ergenlerin kendilerinin doldurduğu yedi maddelik öz bildirim formu bulunmaktadır. Düzey 2 irritabilite ölçeği, irritabiliteyi tarayan 3'lü likert tipi bir değerlendirme sağlamaktadır (0=doğru değil, 1=kısmen doğru, 2=kesinlikle doğru). Yüksek puan irritabilitenin daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca klinisyenin ortalama toplam puanı hesaplaması da gerekmektedir. Ortalama toplam puan ilk altı maddeden alınan puan toplamının altıya bölünmesiyle hesaplanır. Buna göre 0=yok, 1=hafif-orta, 2=orta-ağır olmak üzere üç şiddet derecesi belirlenmiş olur. Yalın-Sapmaz ve meslektaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada Güvenilirlik analizlerinde Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı çocuk formu için 0.87, ebeveyn formu için 0.87 bulunmuştur. Araştırmada, davranış sorunlarını ölçmek amacıyla, Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) uygulanmıştır. Ölçek, İngiliz psikiyatrist Robert Goodman tarafından 1997 yılında geliştirilmiş (Goodman, 1997), Güvenir ve meslektaşları (2008) tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlilik güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz davranış özelliklerini sorgulayan, üçlü likert tipi 25 soru içerir. GGA'nın Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirliğinin saptanması amacıyla ölçek, klinik ve toplum örneklemine yansıtan 501 ebeveyn ve 514 ergene uygulanmış, ölçeğin psikometrik özellikleri, Türkçeye uyarlaması önce tamamlanmış olan Çocuklar için Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist -CBCL) ve Türkçeye çeviri çalışması yapılmış olan 11-18 yaş grubu Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report -YSR) ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar GGA'nın, yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir; toplam güçlük puanına ait iç tutarlılık katsayısı anne – babalardan elde edilen formlarda 0,84, ergenlerden edilen formlarda 0,73 olarak bulunmuştur (anne-baba = 0,84; ergen = 0,74).

Uygun (convenient) örneklemin anketlere vermiş olduğu yanıtlar İstatistiksel değerlendirme için bilgisayar paket programı SPSS 25.0 versiyonunda girişleri yapılarak analize hazır hale getirilmiştir. Verilerin normal dağılıma uyduğu kanıtatif parametreler t testi karşılaştırılmıştır.

İlişkisel analiz için Pearson Korelasyonu ve Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1’de sosyo-demografik değişkenlerin dağılımına göre, erkek öğrencilerin oranı %46,2 (n=330) ve kız öğrenciler %53,8 (n=384) oranındadır. Sınıf değişkenine göre beşinci sınıf öğrencileri %25,2 (n=180); altıncı sınıf öğrencileri %23,2 (n=166); yedinci sınıf öğrencileri %26,3 (n=188) ve sekizinci sınıf öğrencileri %25,2 (n=180) oranındadır. Öğrencilerin anne eğitim düzeyi incelendiğinde, anneleri ilköğretim mezunu olanlar %52,8 (n=377); lise mezunu olanlar %30 (n=214) ve üniversite mezunu olanlar %17,2 (n=123) oranındadır. Öğrencilerin baba eğitim düzeyi incelendiğinde, babaları ilköğretim mezunu olanlar %45,4 (n=324); lise mezunu olanlar %33,9 (n=242) ve üniversite mezunu olanlar %20,7 (n=148) oranındadır. Öğrencilerin anne çalışma durumu değişkeni incelendiğinde, annesi çalışanlar %29,1 (n=208) ve annesi çalışmayanların oranı %70,9 (n=506) oranındadır. Öğrencilerin baba çalışma durumu değişkeni incelendiğinde, annesi çalışanlar %84,2 (n=601) ve annesi çalışmayanların oranı %15,8 (n=113) oranındadır. Kardeş sayısı değişkenine göre, bir kardeşi olanlar %38,2 (n=273), iki kardeşi olanlar %22,8 (n=163), üç kardeş ve üzeri olanlar %26,8 (n=191) ve tek çocuk olanlar %12,2 (n=87) oranındadır. Öğrencilerin doğum sırası değişkeni incelendiğinde, ilk çocuk olanlar %43,4 (n=310), ikinci çocuk olanlar %35,7 (n=255), üçüncü çocuk olanlar %13 (n=93) ve dördüncü ve üzeri sırada olanlar %7,8 (n=56) oranındadır. Gelir düzeyinin dağılımı incelendiğinde, 2000 TL ve altı olanlar %18,9 (n=135); 2001 – 3500 TL arası olanlar %39,5 (n=282); 3501 – 5000 TL olanlar %24,5 (n=175); 5001 – 7500 TL arası %9,1 (n=65) ve 7500 TL ve üzeri %8 (n=57) oranındadır.

Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenlerin Betimleyici İstatistikleri

<i>Değişken</i>	<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kız	330	46,2
	Erkek	384	53,8
Sınıf	5	180	25,2
	6	166	23,2
	7	188	26,3
	8	180	25,2
Anne Eğitim	İlköğretim	377	52,8
	Lise	214	30,0
	Üniversite	123	17,2
Baba Eğitim	İlköğretim	324	45,4
	Lise	242	33,9
	Üniversite	148	20,7
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	208	29,1
	Çalışmıyor	506	70,9
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	601	84,2
	Çalışmıyor	113	15,8
<i>Tablo 1'in devamı</i>			
<i>Değişken</i>	<i>Gruplar</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Kardeş Sayısı	1 Kardeş	273	38,2
	2 Kardeş	163	22,8
	3 Kardeş ve üzeri	191	26,8
	Tek Çocuk	87	12,2
Kardeş Sırası	İlk çocuğum	310	43,4
	İkinci çocuğum	255	35,7
	Üçüncü çocuğum	93	13,0
	Dördüncü ve üzeri sıradayım	56	7,8
Gelir Düzeyi	2000 TL ve altı	135	18,9
	2001 - 3500 TL arası	282	39,5
	3501 - 5000 TL arası	175	24,5
	5001 - 7500 TL arası	65	9,1
	7500 TL ve üzeri	57	8,0
Toplam		714	100,0

Tablo 2’de öğrencilerin iritabilite düzeyleri bakımından ayrılma anksiyetesi ve toplam güç ve güçlükler puanlarının karşılaştırılması için yapılan bağımsız gruplar t testi bulgularına göre, ayrılma anksiyetesi puan ortalamaları iritabilite düzeyi hafif-orta olanlarda ($\bar{X}=7,65$; $ss=6,71$) iritabilite olmayanlardan ($\bar{X}=4,75$; $ss=5,95$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t_{(712)}=-4,808$; $p=,000$; $p<0,01$). Toplam güç ve güçlükler puan ortalamaları iritabilite düzeyi hafif-orta olanlarda ($\bar{X}=25,79$; $ss=6,71$) iritabilite olmayanlardan ($\bar{X}=21,01$; $ss=5,34$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t_{(712)}=-9,121$; $p=,000$; $p<0,01$).

Tablo 2. Ortaokul öğrencilerinin iritabilite düzeylerine göre ayrılma anksiyetesi ve davranış güçlükleri puanlarının bağımsız gruplar t-testi

Ölçekler	Iritabilite düzeyi	N	\bar{X}	Ss	t	p
Ayrılma Anksiyetesi	Yok	590	4,75	5,956	-4,808	,000**
Toplam	Hafif-orta	124	7,65	6,715		
Toplam Güç ve Güçlük Puanı	Yok	590	21,01	5,346	-9,121	,000**
	Hafif-orta	124	25,79	5,082		

** $p<0,01$

Tablo 3’te ortaokul öğrencilerinin ayrılma anksiyetesi, iritabilite ve toplam güçlük puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Pearson Korelasyonu bulgularına göre, ayrılma anksiyetesi puanları ($r=,31$; $p<0,01$) ve toplam güçlük puanları ($r=,29$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. İritabilite ile toplam güçlük puanı arasında ($r=,41$; $p<0,01$) pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin ayrılma anksiyetesi, irritabilite ve davranış güçlükleri arasındaki ilişkinin Pearson Korelasyon analizi

Ölçekler		1	2	3
1. Ayrılma anksiyetesi	r	1		
	p			
	N	714		
2. İrritabilite	r	,31**	1	
	p	,00		
	N	714	714	
3. Toplam güçlük puanı	r	,29**	,41**	1
	p	,00	,00	
	N	714	714	714

** $p < 0,01$

Tablo 4’te davranış sorunlarının yordayıcılarını incelemek için üç modelli bir hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İlk modelde cinsiyet; ikinci modelde ayrılma anksiyetesi ve üçüncü modelde ayrılma anksiyetesi toplam puanları dahil edilmiştir. Bulgulara göre ilk modelin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir [$F(1/712)=10,60$; $p > 0,01$]. Bununla birlikte, cinsiyet değişkeninin ($\beta = ,12$; $p = 0,01$; $p < 0,01$) davranış sorunlarını anlamlı düzeyde yordadığı sonucu elde edilmiştir. Kız öğrencilerin davranış sorunları puanlarının yüksekliği anlamlı düzeyde ve %1 oranında yordamaktadır. İkinci modelde ise cinsiyet ve irritabilitenin davranış sorunlarını anlamlı düzeyde yordadığı sonucu elde edilmiştir [$F(2/711)=37,30$; $p < 0,01$]. Bulgulara göre, ikinci modelde cinsiyet ($\beta = ,10$; $p < 0,05$) ve ayrılma anksiyetesi ($\beta = ,28$; $p < 0,01$) puanları davranış sorunlarını pozitif yönlü ve anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kız öğrencilerin ve ayrılma anksiyetesi puanları davranış sorunları puanlarını anlamlı düzeyde ve %13 oranında yordamaktadır. Üçüncü modelde, cinsiyet, irritabilite ve ayrılma anksiyetesinin davranış sorunlarını anlamlı düzeyde yordadığı sonucu elde edilmiştir [$F(3/710)=60,83$; $p < 0,01$]. Sonuçlara göre, cinsiyet ($\beta = ,09$; $p < 0,01$), ayrılma anksiyetesi ($\beta = ,18$; $p < 0,01$) ve irritabilite ($\beta = ,35$; $p < 0,01$) pozitif yönlü ve anlamlı düzeyde yordamaktadır. Kız öğrenci olmak, ayrılma anksiyetesi ve İrritabilite

puanlarının yüksek oluşu, öğrencilerin davranış sorunu puanlarının yüksek oluşunu anlamlı düzeyde ve %20 oranında yordamaktadır.

Tablo 4. Davranış sorunlarının yordayıcılarının hiyerarşik regresyon analizi bulguları

<i>Model</i>		β	<i>t</i>	<i>p</i>	ΔR^2	<i>F</i>
1	Cinsiyet	,12	3,26	,001**	,01	10,63
	Cinsiyet	,10	2,70	,007**	,09	37,30**
2	Ayrılma anksiyetesi	,28	7,94	<0.01**		
	Cinsiyet	,09	2,64	,008**	,20	60,84**
3	Ayrılma anksiyetesi	,18	5,06	<0.01**		
	İrritabilite	,35	9,88	<0.01**		

Bağımlı değişken: Davranışsal Güçlükler

** $p < 0,01$

* $p < 0,05$

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinde davranış sorunlarının ayrılma anksiyetesi ve iritabilite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada uygulanan istatistiksel analizlerin sonucunda elde edilen araştırma bulgularının ilgili literatürle birlikte değerlendirilmesinde ilk olarak, sosyodemografik değişkenlerin frekans dağılımlarına ilişkin betimsel bulgulara yer verilmiştir. Araştırma için yürütülen anket çalışmasına verileri geçerli olan 714 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık %54'ü kız ve %46'sı erkektir. Öğrenciler 5-8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin %43,4'ü ailenin ilk çocuğudur ve %38,2'sinin bir kardeşi vardır. Sosyoekonomik göstergeler incelendiğinde, gelir düzeyine göre %39,5 oranında öğrenci 2000-3500 TL arası gelir bildirmiştir. Baba çalışma durumu %84,2 oranındadır. Anne çalışma durumu ise %29,1 oranındadır. Sosyokültürel değişkenler olarak ise anne eğitim düzeyi %53 oranında ilköğretim düzeyidir. Ayrıca, baba eğitim düzeyi %45 oranında ilköğretim düzeyindedir.

Araştırmada, öğrencilerin iritabilite düzeyleriyle ayrılma anksiyetesi ve davranışsal güçlükler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre, iritabilite düzeyi bakımından, hafif-orta düzeyde iritabilite puanı alan öğrencilerin ayrılma anksiyetesi ve davranışsal güçlükler puanları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Ayrılma anksiyetesi iritabilite ve davranışsal güçlükler puanlarıyla pozitif yönlü ve anlamlı ilişkili bulunmuştur. Öğrencilerin iritabilite ve davranışsal güçlükler puanları arasında pozitif yönlü ve anlamlı korelasyon bulunmuştur. Elde edilen sonucun literatürle tutarlı olduğu, farklı ülkelerde benzer çalışmaların yapıldığı ve özellikle iritabilite ile bağlantılı olan depresif belirtilerle davranış sorunlarının bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür (Lima ve ark., 2020; Ishak, Ahmad ve Omar, 2020; Sfeir ve ark., 2020; Ştefan, 2019).

Öğrencilerin davranış sorunları, cinsiyet, iritabilite ve ayrılma anksiyetesi puanları bakımından anlamlı düzeyde yordamaktadır. Sonuçlar doğrultusunda, kız öğrenci olmak, iritabilite ve ayrılma anksiyetesi puanlarının yüksek oluşu ortaokul öğrencilerinde davranış sorunlarının yüksek oluşunu anlamlı düzeyde yordamaktadır. Öğrencilerdeki kaygı belirtilerinin sosyal ve akademik işlevsellikle önemli bağlantıları ve etkileri olduğu ileri sürülmektedir (Allen, Diamond-Myrsten ve Rollins, 2018; de Lijster ve ark., 2018;)

Araştırma bulguları doğrultusunda 5-8. Sınıf öğrencilerinin ayrılma anksiyetesi, iritabilite ve davranışsal sorunları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, sosyodemografik değişkenler bakımından, öğrencilerin ayrılma anksiyetesi, iritabilite ve davranışsal güçlükler puanlarında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Araştırma, gelişimsel açıdan kritik bir geçiş evresi olarak kabul edilen ergenlik döneminde öğrencilerin psikososyal işlevselliğini anlamak ve ileri çalışmalarla etkili müdahale yöntemleri geliştirebilmek açısından güncel bulgular sağlamak adına yapılmıştır. Öğrencilerde ergenlik döneminde yaygın olarak görülen davranış değişimlerinin psikolojik belirtilerle bağlantısını ele almak soruna nasıl yaklaşılabileceği hususunda önemli bilgiler vermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara ek olarak, ileri çalışmalar ve geliştirilecek uygulamalara öneri niteliğinde olabilecek bazı sonuçların elde edildiği anlaşılmaktadır. İlk olarak, ileri dönemde yapılacak araştırmalarda, daha küçük örneklem gruplarıyla odak gruplar oluşturularak nitel bir çalışma yürütülebilir ve sonuçlar karşılaştırılabilir. İkinci olarak, farklı eğitim kademelerinde (örn. ilköğretim ve lise) ayrılma anksiyetesi, irritabilite ve davranış sorunları incelenebilir ve gelişimsel dönemlerdeki farklılıklar karşılaştırılabilir. İkinci olarak, öğrencilerin algılanan ebeveyn tutumlarının incelenmesiyle davranış sorunları ve incelenen psikopatolojilerin arka planında yer alan ailesel faktörlerin anlaşılması sağlanabilir. Uygulayıcılar açısından araştırma bulguları ele alındığında ise, ortaokul öğrencilerinin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınmasıyla geliştirilebilecek müdahalelerin anksiyete bozuklukları, davranış problemleri ve irritabilite gibi sorunların iyileştirilmesi açısından faydası olabileceği düşünülmektedir. Hem bireysel hem de grup düzeninde olabilecek müdahalelerin özellikle öğrencilerin kaygı belirtileri ve buna eşlik eden diğer duygusal ve davranışsal süreçlerine odaklanması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Allen, C. W., Diamond-Myrsten, S. & Rollins, L. K. (2018). School absenteeism in children and adolescents. *American Family Physician*, 98(12), 738-744. Scopus.
- Bacon, S. L., Campbell, T. S., Arsenault, A. & Lavoie, K. L. (2014). The impact of mood and anxiety disorders on incident hypertension at one year. *International Journal of Hypertension*, 2014, 953094.
- Beesdo, K., Knappe, S. & Pine, D. S. (2009). Anxiety and anxiety disorders in children and adolescents: developmental issues and implications for DSM-V. *Psychiatric Clinics of North America*, 32(3), 483-524.
- Beesdo, K., Knappe, S. & Pine, D. S. (2009). Anxiety and anxiety

- disorders in children and adolescents: developmental issues and implications for DSM-V. *Psychiatric Clinics of North America*, 32(3), 483-524.
- Biederman J, Rosenbaum JF, Bolduc-Murphy EA ve ark. (1993). A 3-year follow-up of children with and without behavioral inhibition. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32: 814-821.
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural Approaches to Parenting. *Parenting, science and practice*, 12(2-3), 212-221.
- Copeland, W. E., Angold, A., Shanahan, L. & Costello, E. J. (2014). Longitudinal patterns of anxiety from childhood to adulthood: the Great Smoky Mountains Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 53(1), 21-33.
- Copeland, W. E., Angold, A., Shanahan, L. & Costello, E. J. (2014). Longitudinal patterns of anxiety from childhood to adulthood: the Great Smoky Mountains Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 53(1), 21-33.
- de Lijster, J. M., Dieleman, G. C., Utens, E. M. W. J., Dierckx, B., Wierenga, M., Verhulst, F. C. & Legerstee, J. S. (2018). Social and academic functioning in adolescents with anxiety disorders: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 230, 108-117. Scopus. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.01.008>.
- Dufton, L. M., Dunn, M. J. & Compas, B. E. (2009). Anxiety and somatic complaints in children with recurrent abdominal pain and anxiety disorders. *Journal of Pediatric Psychology*, 34(2), 176-186.
- Hovens, J. G., Giltay, E. J., Wiersma, J. E., Spinhoven, P., Penninx, B. W. & Zitman, F. G. (2012). Impact of childhood life events and trauma on the course of depressive and anxiety disorders. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 126(3), 198-207.
- Ishak, N. A., Ahmad, N. S. & Omar, M. N. (2020). Issues and trends of depression among students in malaysia. *Universal Journal of*

- Educational Research*, 8(11 B), 5951-5957. Scopus.
<https://doi.org/10.13189/ujer.2020.082230>.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kirtasiye Yayınevi.
- Leibenluft E. (2011). Severe mood dysregulation, irritability, and the diagnostic boundaries of bipolar disorder in youths. *The American journal of psychiatry*, 168(2), 129–142.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2010.10050766>.
- Leibenluft E. (2017). Irritability in children: what we know and what we need to learn. *World psychiatry : official journal of the World Psychiatric Association (WPA)*, 16(1), 100–101.
<https://doi.org/10.1002/wps.20397>
- Lima, R. A. & Soares, F. C. (2020). Physical Activity Level During Adolescence—Possible Ways to Apply the Knowledge Gathered. *JAMA Network Open*, 3(8), e2013900.
- Mazzone, L., Ducci, F., Scoto, M. C., Passaniti, E., D'Arrigo, V. G. & Vitiello, B. (2007). The role of anxiety symptoms in school performance in a community sample of children and adolescents. *BMC Public Health*, 7, 347.
- Mazzone, L., Ducci, F., Scoto, M. C., Passaniti, E., D'Arrigo, V. G. & Vitiello, B. (2007). The role of anxiety symptoms in school performance in a community sample of children and adolescents. *BMC Public Health*, 7, 347.
- McLeod, B. D., Wood, J. J. & Weisz, J. R. (2007). Examining the association between parenting and childhood anxiety: a metaanalysis. *Clinical Psychology Review*, 27(2), 155-172.
- Powers, S. I., Welsh, D. P. & Wright, V. (1994). Adolescents' Affective Experience of Family Behaviors: The Role of Subjective Understanding. *Journal of Research on Adolescence (Lawrence Erlbaum)*, 4(4), 585-600.

- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Lansford, J. E., Chang, L., Deater-Deckard, K., Giunta, L. D., et al. (2012). Agreement in Mother and Father Acceptance-Rejection, Warmth, and Hostility/Rejection/Neglect of Children Across Nine Countries. *Cross-Cultural Research*, 46(3), 191-223.
- Roza, S. J., Hofstra, M. B., Ende, J. v. d. & Verhulst, F. C. (2003). Stable Prediction of Mood and Anxiety Disorders Based on Behavioral and Emotional Problems in Childhood: A 14-Year Follow-Up During Childhood, Adolescence, and Young Adulthood. *American Journal of Psychiatry*, 160(12), 2116-2121.
- Roza, S. J., Hofstra, M. B., Ende, J. v. d. & Verhulst, F. C. (2003). Stable Prediction of Mood and Anxiety Disorders Based on Behavioral and Emotional Problems in Childhood: A 14-Year Follow-Up During Childhood, Adolescence, and Young Adulthood. *American Journal of Psychiatry*, 160(12), 2116-2121.
- Sfeir, E., Geara, C., Hallit, S. & Obeid, S. (2020). Alexithymia, aggressive behavior and depression among Lebanese adolescents: A cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(1). Scopus. <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00338-2>.
- Shear K, Jin R, Ruscio AM et al (2006). Prevalence and correlates of estimated DSM-IV child and adult separation anxiety disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *American Journal of Psychiatry*, 163:1074-1083.
- Skinner, E., Johnson, S. & Snyder, T. (2005). Six Dimensions of Parenting: A Motivational Model. *Parenting*, 5(2), 175-235.
- Ştefan, C. A. (2019). Self-compassion as mediator between coping and social anxiety in late adolescence: A longitudinal analysis. *Journal of Adolescence*, 76, 120-128. Scopus. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.08.013>.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent

relationships in retrospect and prospect. *J Res Adolesc* 11: 1-19.

Wei, C. & Kendall, P. C. (2014). Parental involvement: contribution to childhood anxiety and its treatment. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 17(4), 319-339.

Yalın-Sapmaz, Ş., Yalın, N., Ergin, C., Öztekin, S., Şentürk, B. P., İnal, N., ... ve Aydemir, Ö. (2017). DSM-5 Düzey 2 İrritabilite Ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 24(1), 15-23.

Yalın Sapmaz, Ş., Özek Erkuran, H. & Ergin, D., Şen Celasin, N., Öztürk, M., Karaarslan, D., Köroğlu, E. & Aydemir, Ö. (2016). DSM-5 Ayrılık Anksiyetesi Bozukluğu Şiddet Ölçeği Çocuk Formunun (11-17 Yaş) Türkçe Güvenilirliği ve Geçerliliği. 21. Ergen Günleri, Denizli.